

УДК 338.45:336.763.2 (477)

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ ДЕРЖАВНИМ АКЦІОНЕРНИМ КАПІТАЛОМ У ПРОМИСЛОВОМУ СЕКТОРІ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

I. Лех

*Львівський національний університет імені Івана Франка
79008 м. Львів, проспект Свободи, 18*

У статті виділено основні проблеми управління державними корпоративними правами у промисловості України. Запропоновано комплекс заходів щодо підвищення ефективності управління акціонерними товариствами із державними корпоративними правами, що функціонують у промисловості.

Ключові слова: державні корпоративні права, промисловий сектор економіки, ефективність управління, інноваційна стратегія розвитку.

Реформування української економіки призвело до зміни бачення ролі і місця державного сектора економіки, особливо у промисловості. Посилаючись на поширену думку, що ефективний власник – це приватний власник, кількість підприємств із державним акціонерним капіталом щорічно зменшується. Ми втрачаємо можливість контролювати ситуацію у найбільшій ланці економіки – промисловості, що призводить до розвитку лише найбільш прибуткових і швидкоокупних галузей, та не задумуємось про майбутнє нашої країни.

Постановка проблеми та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Проблеми ефективного управління підприємствами існували завжди, але коли власником є держава, то вона має всі можливості лише для успішного управління підприємствами. Державний акціонерний капітал є не лише основою стратегічного розвитку економіки, але і джерелом фінансових надходжень до бюджету. Саме тому управління акціонерними товариствами, в яких присутні корпоративні права держави є одним із важливих обов'язків державних органів влади. Проблема полягає у ефективності такого управління, тому необхідно шукати шляхи вдосконалення управління державним акціонерним капіталом у промисловому секторі економіки України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі положення багатоаспектної проблематики розглядали у своїх наукових працях вітчизняні економісти: О. Дейнека, В. Євтушевський, І. Жадан, М. Камишанська, О. Кузьмін, І. Одолюк, В. Плакіда, Л. Федулова, М. Чечетов, М. Шашина та багато ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Більшість дослідницьких робіт присвячені питанням доцільності та необхідності присутності державного сектора в економіці країни, проблемам корпоративного управління та зокрема, управління державним

корпоративним сектором, ефективності функціонування промисловості та ін. Проте дуже мало напрацювань щодо вирішення питань управління державним акціонерним капіталом у промисловому секторі економіки України.

Формулювання цілей статті. Основними цілями статті є:

- визначення основних проблем управління державними корпоративними правами у промисловості України;
- аналіз причин їх виникнення;
- запропонування заходів щодо підвищення ефективності управління промисловими акціонерними товариствами із державними корпоративними правами.

Виклад основного матеріалу. Корпоративна форма організації діяльності, на даний час, є найефективнішою. Акціонерним товариствам притаманні деякі переваги у порівнянні з іншими видами суб'єктів господарювання:

- простота створення великого за розмірами капіталу;
- обмеженість ризику акціонера розміром його акційного внеску;
- майнова стабільність акціонерного товариства, оскільки на неї не впливає вихід акціонера із товариства;
- необов'язковість особистої участі акціонера у діяльності товариства;
- можливість застосування у будь-яких галузях економіки;
- використання організаційно-правової форми акціонерного товариства у процесах корпоратизації і приватизації;
- можливість здійснення контролю над акціонерним товариством шляхом володіння контрольним пакетом акцій, не витрачаючи грошей на придбання всіх акцій товариства.

Присутність корпоративних структур із часткою державного акціонерного капіталу у промисловості України дозволяє державі, насамперед, здійснювати контроль за гармонійним розвитком усіх галузей промисловості, не лише через створення нормативно-правової бази, а й через управління самими підприємствами, в яких держава має корпоративні права.

В Україні управління корпоративними правами держави щорічно визнається неефективним. Існують певні проблеми як у розвитку промисловості взагалі, так і в корпоративному секторі, які в сукупності дають цілісну картину бачення недоліків управління державним акціонерним капіталом. До них відносять:

- зміна галузевої структури промисловості (зменшення частки важких галузей промисловості і збільшення частки наукомістких галузей);
- поспішна та необґрунтована приватизація ефективно працюючих підприємств, яка ще більше загострює ситуацію;
- нерозвиненість внутрішнього ринку споживання промислової продукції;
- відсутність бачення місця і ролі товариств із державним акціонерним капіталом у загальній стратегії розвитку промисловості України;
- незацікавленість у ефективній діяльності підприємств із державними корпоративними правами з боку найманого менеджера-управлінця і відсутність відповідальності за невиконання покладених на нього обов'язків;
- щорічне розпорошення пакетів акцій держави, що унеможлиблює вплив на управління та розвиток тим чи іншим підприємством;
- відсутність повної, достовірної та своєчасної інформації щодо підприємств із часткою державного акціонерного капіталу;

енергосировинна спрямованість промислового виробництва;
практично відсутнє технологічне оновлення промислового виробництва,
застосування сучасних технологій та ін.

За кілька років усунути ці проблеми неможливо, потрібна ефективна інноваційноорієнтована стратегія розвитку промислових підприємств і промисловості в цілому.

Суттєво змінити наявні *галузеві пропорції* можливо лише на протязі 12-15 років за умови значних інвестицій і підтримки з боку держави. Тому, промислова політика та її реалізація повинні бути спрямовані на формування збалансованої конкурентної стратегії, сприяючи, з одного боку, накопиченню інноваційно-постіндустріального економічного базису за рахунок прискореного розвитку високотехнологічних і наукомістких виробництв V і VI технологічних укладів, а з іншого – системно вдосконалюючи існуючі індустріальні технології III і IV технологічних укладів із використанням світових і вітчизняних науково-технічних досягнень [6, с. 91]. Україна повинна застосовувати дуалістичну стратегію структурних змін – одночасно із створенням новітніх високотехнологічних виробництв існуватимуть і технічно вдосконалюватимуться вже наявні галузі та виробництва.

Основними елементами стратегії структурних змін у промисловості України повинні бути:

зосередження уваги на тих сегментах внутрішнього і зовнішнього ринків, в яких вітчизняні виробники володіють конкурентними перевагами;
використання на практиці науково-технічних розробок, які б підвищували конкурентоспроможність української продукції та економіки в цілому;
державна підтримка і стимулювання використання досягнень НТП.

Головний акцент має бути зосереджено на підтримці прогресивних співвідношень у темпах розвитку між секторами промисловості, що склалися останнім часом, з наданням всебічної державної підтримки галузям інноваційно-інвестиційного сектора – виробництву машин, електричного і електронного устаткування, транспортного машинобудування. Збереження співвідношень у темпах розвитку між секторами промисловості, які сьогодні існують, дасть можливість вже в наступні 6-12 років суттєво покращити структуру промислового виробництва і вивести її на рівень економічно розвинених країн [6, с. 96].

Приватизація стратегічних українських підприємств за заниженою ціною і в поспіху вже стало нормою для української економіки. Використовують різноманітні схеми тіньової приватизації. У державному корпоративному секторі найчастіше зустрічається умисне доведення до банкрутства підприємства із подальшою його приватизацією з метою отримання майна майже безкоштовно.

Ще одним аспектом даної проблеми є недосконалість процедури припинення юридичних осіб, яка на сьогодні в Україні є вкрай складною, що в кінцевому результаті призводить до тривалого існування фактично не діючих суб'єктів господарювання. Відповідно до рейтингу «Doing business» за показником «Ліквідація підприємств» Україна у 2008 році посіла 143 місце, у 2009 – 145 (серед понад 180 країн світу) [4]. Витрати часу на ліквідацію підприємства, відповідно до зазначеного рейтингу в Україні, складають близько трьох років, тоді коли в країнах Європи така процедура триває 1-2 роки.

За даними Фонду державного майна України станом на 1 січня 2010 року 194 господарських товариства (25,6 % загальної кількості) знаходяться на тій чи іншій

стадії банкрутства (з них контрольних – 75 товариств (23,3 % загальної кількості контрольних). Із загальної кількості підприємств-банкрутів:

32 (10 контрольних) – в стадії розпорядження майном;

60 (40 контрольних) – в стадії санації;

102 (25 контрольних) – у процесі ліквідації [3].

Протягом 2008-2009 років процедуру санації завершило 33 підприємства державного сектору економіки, з яких 23 – відновило платоспроможність, 10 – перейшло в процедуру ліквідації. Поряд з тим нараховується близько 380 підприємств державного сектора економіки, що перебувають в процедурах банкрутства більше двох років, а також наявні підприємства, стосовно яких неодноразово порушувалися справи про банкрутство [5].

Передумовою такого стану було те, що на багатьох підприємствах, які довгі роки працювали збитково, не здійснювалися заходи щодо покращення їх фінансового стану або їх державної підтримки, не застосувалися заходи щодо приватизації цих підприємств, статутний фонд не приводився у відповідність до вартості чистих активів, не вносилися зміни до переліку об'єктів, що не підлягають приватизації. Внаслідок цього купівля надзбиткових підприємств інвесторами стала економічно не вигідною, адже вартість підприємства складалася з вартості основного капіталу та суми боргових зобов'язань, що фактично призвело до встановлення подвійної вартості підприємства. Така ситуація призвела до виникнення такого явища як прихована приватизація із застосуванням процедур банкрутства. Слід зазначити, що початково на економічно активних підприємствах з державною формою власності відбувається безконтрольне з боку органів управління збільшення кредиторської заборгованості. У багатьох випадках наявна заборгованість не є економічно обґрунтованою. Вказане нарощення заборгованості може відбуватися двома шляхами. Перший - внаслідок втрати ринків збуту та об'єктивної стійкої неплатоспроможності підприємств, недостатності коштів на оновлення виробничих потужностей, та другий шлях - використання схем доведення підприємства до банкрутства [5].

Часткове вирішення цієї проблеми можливе за рахунок підвищення ролі держави під час провадження у справах про банкрутство державних підприємств та підприємств, у статутному фонді яких частка державної власності перевищує 25%, підсилення регуляторних повноважень щодо контролю за діяльністю учасників провадження, вдосконалення процедур банкрутства. Необхідно розробити комплексний план заходів щодо недопущення використання процедур банкрутства державних підприємств з метою їх тіньової приватизації. Активну участь у розробленні такого комплексного плану повинні брати усі центральні органи влади, які мають пряме відношення до цієї проблеми.

Проблеми, які стосуються органів державної влади, щодо недопущення тіньової приватизації можливо вирішити завдяки рішенням Уряду. Деякі питання (призначення арбітражних керуючих, порядок продажу майна в процедурах банкрутства, перелік об'єктів державної власності, майно яких може бути відчужено виключно механізмами приватизації), можуть бути вирішені лише на законодавчому рівні [5].

У 2010 році Україна у щорічному рейтингу конкурентоспроможності країн світу зайняла передостаннє місце. Така тенденція простежується вже три роки поспіль і відсутні будь-які позитивні прогнози щодо покращення ситуації.

Експерти Міжнародного Інституту Менеджменту у Києві сформулювали основні завдання і заходи, які повинні сприяти підвищенню конкурентоспроможності країни. Насамперед, необхідно відновити довіру населення та бізнесових структур до фінансової та економічної політики, забезпечити надійність фінансових інституцій. Бізнес потребує фінансових вливань для подальшого розвитку, в тому числі і короткострокових, та відновлення короткострокового кредитування. Не менш важливим є контролювання інфляції, особливо зараз на фоні тотального зниження купівельної спроможності населення.

Світова фінансова криза загострила проблему експортоорієнтованості української економіки. Формування й *розвиток повноцінного внутрішнього ринку* — одне з важливих макроекономічних завдань для України. І його виконання неможливе без перегляду й упорядкування структури акцизів та імпорتنих тарифів.

Ще однією проблемою, яка є постійно актуальною для України - розвиток вітчизняного виробництва товарів і послуг. Цей аспект повертає нас до питання фінансування, але вже довгострокового, яке можливе за умови створення привабливого інвестиційного клімату. Його невід'ємними складовими є політична стабільність, прозора політика Нацбанку, стійка валюта, послідовна податкова політика та низка інших чинників [2].

Певні кроки щодо формування внутрішнього ринку були зроблені урядом Тимошенко, але вони потребують продовження даного курсу дій. З метою підвищення ефективності функціонування внутрішнього ринку в умовах економічної кризи, забезпечення збалансованості попиту, зростання частки продажу вітчизняних споживчих товарів у структурі роздрібного товарообігу та зменшення інфляційних втрат населення внаслідок структурних диспропорцій на ринках було затверджено Державну цільову економічну програму розвитку внутрішнього ринку на період до 2012 року [1]. В ній чітко описані здійснювані кроки щодо підтримки та стабілізації роботи тих чи інших галузей промисловості.

Неконкурентоспроможність української продукції, насамперед, зумовлена відсутністю відповідного технологічного оснащення на підприємствах, яке б дозволяло не лише економічніше використовувати ресурси, але й виробляти продукцію згідно світових стандартів. Більшість акціонерних товариств із часткою державної власності знаходяться на межі виживання. Відсутність будь-якої підтримки з боку держави унеможливує їх самостійний розвиток й ефективну діяльність. Серед них є чимало стратегічно важливих підприємств, які у зв'язку з неефективністю своєї діяльності стали важкою ношею для української економіки. Прямим обов'язком держави є створення відповідних умов та застосування усіх необхідних заходів щодо недопущення їх банкрутства, або переходу в руки приватних підприємців. Розроблення державних програм підтримки і розвитку цих підприємств, виділення коштів для їх реалізації, залучення зовнішніх ресурсів є невід'ємним обов'язком держави у сфері управління цими підприємствами.

Відсутність *бачення місця і ролі акціонерних товариств із державними корпоративними правами* у загальній стратегії розвитку промисловості України призвело державний корпоративний сектор до такого жалюгідного стану. Державний корпоративний сектор – це не лише можливість впливу на розвиток тієї чи іншої галузі, але й додатковий дохід до державного бюджету від діяльності цих підприємств. В Україні надходження до державного бюджету від акціонерних

товариств із часткою державної власності відбувається у вигляді доходів від їх приватизації або розпорошення пакетів державних акцій.

Усвідомлення важливості діяльності цих підприємств для економіки країни, їх ролі у розвитку галузевої структури промисловості, стратегічного значення для безпеки нашого народу, може змінити ставлення уряду до державного сектора в цілому. Для кожного із цих підприємств необхідно розробляти індивідуальну стратегію розвитку узгоджуючи її із загальними стратегіями розвитку як окремих галузей, так і промисловості в цілому. Найманні менеджери промислових підприємств із великою часткою державного акціонерного капіталу повинні бути висококваліфікованими спеціалістами у відповідній галузі, бути зацікавленими у ефективній роботі підприємств (достойна оплата праці) і розуміти свою відповідальність за незадовільність виконання покладених на них обов'язків. Ефективне керівництво на цих підприємствах, вагома підтримка з боку держави, залучення зовнішніх інвесторів дасть змогу покращити стан державного корпоративного сектора, відновити довіру українського населення до державних підприємств і зробити їх сильною ланкою економічної системи.

Висновки. Доцільність присутності державного акціонерного капіталу у промисловому секторі економіки України є беззаперечною. Одним із завдань держави є заповнення прогалин ринку. Йдеться, насамперед, про стратегію державного структурного регулювання, про організацію власного виробництва в тих галузях, де приватний виробник не проявляє інтересу, але які необхідні для забезпечення гідного життя українців. Ефективність управління в даній сфері базується на результатах діяльності кожного окремо взятого підприємства. Саме тому удосконалення управління потрібно починати із мікрорівня – підприємства і відповідно переходити на макрорівень. Вагома роль у вирішенні цих питань відводиться державі, основним обов'язком якої є захист інтересів населення. До основних її завдань можна віднести: відновлення довіри суспільства до державної влади, удосконалення існуючої нормативно-правової бази, розроблення та впровадження інноваційно-орієнтованої стратегії розвитку, створення сприятливого інвестиційного клімату, підтримка підприємств із великою часткою державного акціонерного капіталу, заохочення використання підприємствами новітніх технологій виробництва, використання потенціалу промислового сектора як рушійної сили прискореного розвитку економіки України.

1. Постанова КМУ «Про схвалення Державної цільової економічної програми розвитку внутрішнього ринку на період до 2012 року» від 05.08.2009 р., № 828. [Електронний ресурс]. – Доступний з <http://buhgalter.ligazakon.ua>.
2. Ефективна неефективність, або Чи переможуть очікування статистичний негатив? [Електронний ресурс]. - Доступний з <http://www.dt.ua>.
3. Звіт про результати управління корпоративними правами держави в господарських товариствах за 2009 рік. [Електронний ресурс]. – Доступний з http://www.spfu.gov.ua/ukr/reports_spfu.php.
4. Ліквідація підприємств. [Електронний ресурс]. - Доступний з <http://www.doingbusiness.org>.
5. Мінекономіки: Сьогодні питання щодо вдосконалення процедур банкрутства державних підприємств є особливо актуальними. [Електронний ресурс]. - Доступний з <http://www.kmu.gov.ua/control/uk>.
6. Промисловий потенціал України: проблеми та перспективи структурно-інноваційних трансформацій / Відпов. ред. канд. екон. наук Ю.В.

Кіндзерський. – К.: Ін-т економіки та прогнозування НАН України, 2007. – 408 с.

THE IMPROVEMENT OF THE MANAGING PROCESS OF STATE SHARE CAPITAL IN THE INDUSTRIAL SECTOR OF THE UKRAINIAN ECONOMY

Iryna Lех

*Ivan Franco National University of L'viv
Prosp. Svobody, 18. UA-79008 L'viv, Ukraine*

The main managerial problems of the state corporative rights in the ukrainian industry are emphasized in the article. The complex of measures concerning the improvement of effective management by the joint stock companies with state corporative rights in industry is suggested.

Keywords: state corporative rights, industrial sector of the economy, the effectiveness of management, innovative strategy of development.

УСОВЕЩЕНСТВОВАНИЯ ПРОЦЕССА УПРАВЛЕНИЯ ГОСУДАРСТВЕННЫМ АКЦИОНЕРНЫМ КАПИТАЛОМ В ПРОМЫШЛЕННОМ СЕКТОРЕ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ

Ирина Лех

*Львовский национальный университет имени Ивана Франка
79008, г. Львов, проспект Свободы, 18*

В статье выделены основные проблемы управления государственными корпоративными правами в промышленности Украины. Предложен комплекс мероприятий относительно повышения эффективности управления акционерными обществами с государственными корпоративными правами, которые функционируют в промышленном секторе.

Ключевые слова: государственные корпоративные права, промышленный сектор экономики, эффективность управления, инновационная стратегия развития.